בת עין — דרושים לפרשת זכור

זכור את אשר עשה לך עמלק (דברים כה יז). לכאורה הוא שינוי בין הכתובים, שבזכירה זו כתיב מקודם הנעשה בו, היינו עש"ה ל"ך, ואח"כ העושה, ובזכירת מרים (דברים כד ט) כתיב מקודם העושה, היינו זכור את אשר עשה ה' אלהיך, ואח"כ הנעשה בו, היינו למרים.

ונוכל לומר על דרך זה, דהנה איתא בגמרא (שבת קיח:) שבחינת עמלק בא על ידי חילול שבת, כמו שדרשו, שסמך הכתוב (שמות טז כז) יצאו מן העם ללקוט לפרשת ויבא עמלק (שמות יז ח), מרמז שהיה על ידי חילול שבת. ועיקר חילול שבת שהיה בכאן היה בבחינת מחשבה, שחשבו על פרנסת חול, שלצורך שבת היה נגמר מאתמול, ועל שבת דרשו ז"ל (מכילתא יתרו עה"פ שמות כ ח) ועשית כל מלאכתך, כאלו כל מלאכתך עשויה, ולא חסר כלל, וזה הוא בחינת עשירות שיש לו כל ולא חסר מאומה, אבל כשהוא מחשב מעשה חול מחמת שחסר לו הוא בבחינת עני ורש, שתמיד מחוסר משאלות לבו, ומכונה באות רי"ש לשון ר"ש.

וזהו זכור א"ת אש"ר, גימטריא שב"ת ר', פירוש שתזכור תמיד שבחינת א"ת אש"ר, היינו שעל ידי שהיו בשבת בבחינת ר"ש שהוא חילול שבת, זה עשה לך עמלק, פירוש זה היה הגורם למלחמת עמלק כנ"ל. ובזה מתורץ שבזכירה זו כתוב גם כן מקודם העושה את אשר עשה, ואחר כך הנעשה בו, היינו לך:

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך וגו' (דברים כה יז). ונוכל לומר על דרך זה, דהנה יש בחינת שבת הגדול ובחינת שבת הקטן, בחינת לוחות הראשונות ובחינת לוחות האחרונות, בלוחות הראשונות כתיב (שמות כ ח) זכור את יום השבת, מטעם כי ששת ימים עשה ה' וגומר, היינו מחמת שבורא עולמים ב"ה היה שובת ביום השבת, על כן צוה את בני ישראל לשבות בו. ובלוחות האחרונות כתיב (דברים ה יב) שמור את יום השבת וגו', והטעם הוא וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, היינו מחמת שבמצרים היו בני ישראל שובתים ממלאכה יום אחד בשבוע, ומשה היה בוחר להם יום השבת (דעת זקנים מבעה"ת שמות ה ד, וע' שמו"ר ה טז), על כן צוה לעשות את יום השבת זכר ליציאת מצרים.

והחילוק בין ב' טעמים הנ"ל, לטעם א', צריך לשבות גם מדיבור בעלמא, ששבות בורא עולמים היה רק מבחינת דיבור כמו שכתוב (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו, וכמו שכתוב ויאמר אלהים וגו' בכל פרטי מעשה בראשית, ובשבת קודש ששבת מכל מלאכתו היינו מבחינת אמירה ודיבור, על כן גם אנחנו צריכים לשבות אפילו מדיבור בעלמא, שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול (שבת קיג:), כמו שכתוב (ישעיה נח יג) ממצוא חפצך ודבר דבר. ולטעם ב' אינו צריך לשבות רק ממלאכה, שמה ששבתו במצרים לא היה רק ממלאכה מקושי השעבוד, ומטעם זה גם אנחנו שאנו עושין זכר ליציאת מצרים אין אנו צריכים לשבות רק ממלאכה.

והנה שבת מכונה בשם דירה נאה, כמ"ש (שמות לא טז) ושמרו בני ישראל את השבת לדרתם, ואיתא בזוהר (ת"ז ת' ו' כב:) לדרתם חסר כתיב, זכאה מאן דעביד דירה נאה בלביה.

והנה בחינת עמלק בא מחמת חילול שבת כמו שכתוב (שמות טז כז) יצאו מן העם וגו', היינו שמחמת שהיו מחשבין בשבת הרהורי חול זה היה גורם לבחינת עמלק (כנ"ל), אבל אם היו שומרים שבת כהלכתו מחמת זה היו גורמים ביטול הסטרא אחרא מכל וכל, כמ"ש בגמרא (שבת קיח:) אלמלא שמרו שבת אחד כהלכתו וכו', ולא היה בחינת עמלק כלל וכלל.

וזהו זכור את אשר עשה לך עמלק, היינו שתזכור תמיד מה שכל אשר עשה לך עמלק הוא רק מחמת בדרך, הוא לשון דירה, היינו שהדירה שלך שהוא בחינת שבת היה בבחינת בצאתכם ממצרים, היינו ששמרו בני ישראל את השבת רק מחמת זכר ליציאת מצרים, ולא שמרו את השבת כהלכתו להיות נזהר אפילו מבחינת דיבור ומחשבה ממעשה חול, וזה היה גורם שיבא עמלק. וזהו אשר קרך בדרך, היינו זה שקרה אותך היה מחמת בדרך, היינו מחמת שבת, דירה שלך, לא היה כהוגן, אבל אם היו בני ישראל שומרין השבת כהלכתו היה בחינת ביטול הסטרא אחרא לגמרי מכל וכל, ולא היה בא בחינת עמלק:

להבין ענין פרשת זכור, לזכור עמלק בשבת דוקא (מגילה פ"ג מ"ד). וגם להבין ענין דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז:). הנה ענין עמלק הוא בחינת כפירה בהשם, בחינת חסרון אמונה, ולזו נסמכה פרשה (שמות טז כז) יצאו מן העם ללקט ולא מצאו וגו' לפסוק (שמות יז ח) ויבא עמלק וגו', כי על ידי שלא האמינו בה' ובמשה עבדו אשר אמר להם (שמות טז כו) שבת לא יהיה בו וגו', נתגבר בחינת עמלק ובא עליהם למלחמה.

לכן תקנו חז"ל לזכור פרשת עמלק בשבת דוקא, שעל ידי שיזכרו בחינת עמלק יבואו להאמין בבחינת שבת כראוי, ועל ידי שיאמינו בשבת ימחה שמו של עמלק מכל וכל.

אמנם כתיב יצאו מן העם ללקוט וגו', שלא יצאו כל העדה רק קצת מן העם שלא היה להם בחינת אמונה בשלמות, והיו בבחינת עמלק בחינת המן, אלו יצאו ללקוט, ושאר העם שהאמינו בה' והיו בבחינת מרדכי לא יצאו כלל. ונמצא בעם ב' בחינות, בחינת ארור המן, היינו הכת שיצאו ללקוט, והכת השני שלא יצאו היו בבחינת ברוך מרדכי.

אמנם בשני הכתות יש מעלה לכל אחד, היינו שלכת של ברוך מרדכי יש מעלה גדולה, שהיה להם בחינת אמונה חזקה בה' שלא רצו לבחון כלל אם אמת הוא כדברי משה שאמר שבשבת לא יהיה מן, רק שהאמינו באמונה פשוטה בלב שלם שהאמת הוא כן, רק שאם בא יבא אחד מחוץ למחנה ויאמר שיש מן חוץ למחנה, היה נופלים מבחינת אמונה שלהם, ונסתפקו בדבר באשר שלא ראו בעיניהם אם כן הוא אם לאו.

אבל כת הב' של ארור המן שהיו מבחינת עמלק, ולא האמינו באמונה פשוטה בדברי משה רבנו ע"ה, ויצאו בעצמם לראות היאמנו דברי משה, וראו בעיניהם שאין בנמצא מן בשום מקום אפילו מחוץ למחנה, ניתוסף אמונה ונתחזקה בלבם שיום שבת קודש הוא, וראיה גדולה מירידת המן, ואם אח"כ יבואו כל העולם לומר שהיה מן חוץ למחנה בוודאי היו נותנין נואש לדבריו, כי עיניהם ראו ולא זר ולא יאמינו לדבריהם, שיאמרו מזו ראיה גדולה לבחינת שבת. נמצא שעל ידי שהכניסו עצמם לבחינת ארור המן ניתוסף להם בחינת קדושה ואמונה, רק שלכתחלה אין להכניס את עצמו בדברים כאילו כי הוא סכנה כידוע, אבל על כל פנים לאחר המעשה יש מעלה בזה כנ"ל.

ולזה אמרו חז"ל (מגילה ז:) עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, רצה לומר שלא יהא חלוק בין שני הבחינות, ר"ל שבחינת ברוך מרדכי יגיע לתוקף האמונה כמו כת של ארור המן, שהגיעו לאחר המעשה. וכת של ארור המן יגיעו לבחינת אמונה פשוטה כמו הכת של ברוך מרדכי, שהיו מתחילתם באמונה שלמה בלתי ספק: